

OSIGURANJE KAO FINANSIJSKI INSTRUMENT ODRŽIVOG RAZVOJA

Tanja Novaković¹, Marija Jevtić^{2,3}, Tatjana Tamaš^{2,4}, Đorđe Ćosić¹, Ljiljana Popović¹, Mirjana Laban¹

¹ Univerzitet u Novom Sadu, Fakultet tehničkih nauka

² Univerzitet u Novom Sadu, Medicinski fakultet

³ Institut za javno zdravlje Vojvodine

⁴ Institut za onkologiju Vojvodine

Apstrakt: Intenzivni uticaji klimatskih promena, koji su evidentni širom planete, pretnja su održivom razvoju ekosistema i globalnom zdravlju. Pri tome, kao glavni izazovi današnjice ističu se zagađenje vazduha, degradacija prirodnog kapitala i obradivog zemljišta, raspoloživost i kvalitet vode, ishrana, zdravlje i obrazovanje. Svi društveni slojevi, posebno siromašni zavise od prirodnih resursa, čija je sigurnost ugrožena. Udruživanje napora za smanjenje siromaštva i ublažavanje klimatskih promena dovelo bi do uspostavljanja novih održivih praksi, koje bi omogućile povećanje prihoda i produktivnosti društva. Pružanje adekvatnog odgovora na izazove u okruženju zahteva uključivanje i odgovarajućih finansijskih instrumenata u programe delovanja i sistemske akcije. Kao investitori i profesionalni nosioci rizika, društva za osiguranje imaju značajnu ulogu u obezbeđivanju održivog razvoja, ali i odgovarajuću ulogu u pristupu globalnom zdravlju. Stoga, cilj rada je da ukaže na oblasti u kojima industrija osiguranja, shodno sopstvenom potencijalu, može da odgovori na izazove kojima je izloženo savremeno društvo. Fokus rada je na oblastima u kojima sektor osiguranja pronalazi nove načine da odgovori na različite potrebe zajednica i podrži održivi razvoj i težnju globalnom zdravlju, a koje su u vezi sa prirodnim nepogodama, finansijskom inkluzijom i osiguranjem i investicionim potrebama „zelene“ ekonomije.

Ključne reči: Klimatske promene, Održivi razvoj, Osiguranje, Globalno zdravlje

Abstract: Climate change, including the increase in the frequency and intensity of extreme events, threatens sustainable development and global health. Therefore, key challenges are air pollution, the degradation of natural capital and arable land, water availability and quality, nutrition, health and education. World population, especially the poor, is dependent on natural resources whose security is threatened. Efforts for poverty reducing and mitigating climate change would lead to the establishment of new sustainable practices that would allow increasing income and productivity of the society. Response to sustainable development challenges requires the inclusion of appropriate financial instruments, including an increasing focus on the role of insurance, in programs and system actions. As risk managers, risk carriers and investors, the insurance industry has the potential to play a strategic role both in securing sustainable development and access to global health. Therefore, the aim of this paper is to indicate in which way insurance industry can respond to the environmental challenges. The focus is on particular areas where the insurance industry is finding new ways to respond to the diverse needs of society and support sustainable development and global health, which are in relation to natural disasters, financial inclusion and the insurance and investment needs of the green economy.

Key words: Climate change, Sustainable development, Insurance, Global health

1. UVOD

Svi društveni slojevi, posebno siromašni, zavise od prirodnih resursa, čija je sigurnost ugrožena klimatskim promenama. Dakle, razvoj društva zavisi od prirodnih resursa i ekoloških usluga. Međutim, kada potražnja društva prevaziđe regenerativni kapacitet biosfere, dalja ekspanzija vodi ka siromaštvu. Shodno tome, suština održivosti se ogleda u potrebi dovođenja u sklad društvenih aktivnosti sa potencijalom životne sredine odnosno u okviru ekoloških granica.

Mnoge diskusije o globalnim resursima tokom poslednjih nekoliko decenija fokusirane su na potrošnju neobnovljivih resursa poput nafte, ruda i minerala. Međutim sve je očiglednije da su obnovljivi resursi i ekološke usluge koje isti pružaju u još većem riziku [1]. Evidentni primeri navedenog su klimatske promene izazvane ugljenikom, uništavanje šuma, dostupnost i kvalitet vode i dr.

Trenutni nivo korišćenja resursa prevazilazi regenerativni kapacitet životne sredine [1]. Usled toga, međunarodna zajednica se sve više suočava sa potrebom da odgovori na vanredne situacije koje kombinuju višestruke i složene uzroke osetljivosti: hronično siromaštvo, nedostatak hrane, nejednakost, nasilje, nestabilnost, klimatske promene i loše upravljanje. Smatra se da su siromašna ruralna domaćinstva područja u tranziciji najteže pogođena. Opasnosti uzrokovane promenom klime mogu pogoršati njihovu postojeću ekonomsku i socijalnu ranjivost i naterati ih da pribegnu negativnim mehanizmima prilagođavanja, kao što su dalje prekomerno iskorišćavanje prirodnih resursa, prodaja poljoprivrednih dobara, napuštanje školovanja ili migracije kao pokušaj zadovoljavanja neposrednih potreba. U ovom kontekstu, ključni izazov za društvene aktere je način kako efikasno i brzo zadovoljiti neposredne potrebe što većeg broja ljudi, uz istovremeno razvijanje intervencija koje mogu osnažiti i ojačati kapacitete za pripremu, održavanje i oporavak od ovih kompleksnih rizika [2].

Udruživanje napora za ublažavanje klimatskih promena i smanjenje siromaštva dovelo bi do uspostavljanja novih održivih praksi, koje bi omogućile povećanje prihoda i produktivnosti društva, u skladu sa zahtevima održivog razvoja. Shodno tome, osiguranje je prepoznato kao fleksibilan finansijski instrument koji ima potencijal da podstakne nacije, organizacije i pojedince da više razmišljaju o održivosti svojih potrošačkih, proizvodnih, investicionih i trgovinskih obrazaca.

2. SOCIO-EKONOMSKA OTPORNOST ZAJEDNICA I ODRŽIVI RAZVOJ

Uprkos značajnom napretku na proširenju socio-ekonomske zaštite u mnogim delovima sveta, ljudsko pravo na socio-ekonomsku sigurnost još uvek nije realnost za veći deo svetske populacije. Samo 45 procenata globalne populacije je efektivno pokriveno barem jednim vidom socio-ekonomske zaštite, dok preostalih 55 odsto, čak 4 milijarde ljudi je još uvek nezaštićeno [3].

Socio-ekonomska zaštita je moćno sredstvo za zaštitu populacije koja je izložena uticajima klimatskih rizika i onih koji pokušavaju da preorijentišu proizvodnju u pravcu održivih industrijskih procesa. Obezbeđivanje adekvatne socio-ekonomske zaštite ovim grupama je važno za neutralizaciju gubitka prihoda i sredstava koji mogu da ugroze njihov način života i ekonomsku aktivnost. Sa druge strane, svakodnevni naponi da se obezbedi socio-ekonomska zaštita takođe mogu da posluže kao prilika za promociju održivih načina proizvodnje i metoda potrošnje i smanje uzroke klimatskih promena i degradacije životne sredine [4].

Socio-ekonomska zaštita se sastoji od strategija i programa osmišljenih za smanjenje siromaštva i ranjivosti populacije promovisanjem efikasnih tržišta rada, smanjenje izloženosti ljudi rizicima i jačanje njihovih kapaciteta za upravljanje ekonomskim i socijalnim pretnjama, kao što su nezaposlenost, socijalna isključenost, bolest, invaliditet i starost [5]. Ranjive grupe su grupe kojima je, usled specifične razlike u odnosu na dominantnu populaciju, potrebna dodatna podrška kako bi se mogle ravnopravno uključiti u životne tokove zajednice. Cilj socio-ekonomske zaštite ugroženih kategorija je prevencija povećanja broja siromašnih i smanjenje jaza između bogatih i siromašnih kao i redukcija međugeneracijskog nasleđivanja siromaštva, pri čemu osiguranje može služiti kao delimično samofinansirana forma socio-ekonomske zaštite ugroženih [6].

Klimatske promene, koje povećavaju učestalost i intenzitet klimatskih šokova, prete da postanu važan deo dinamike siromaštva. U ovom kontekstu nameću se dva pitanja: na koji način socio-ekonomska zaštita u svetlu klimatskih promena treba biti usmerena i da li prioritet treba da budu siromašni ili oni koji su vulnerabilni da postanu siromašni? I drugo pitanje: kako finansirati socio-ekonomsku zaštitu usmerenu ka ranjivoj populaciji, kroz javni budžet ili dodatnim finansiranjem doprinosima samih korisnika? Jedan od problema je i slaba zainteresovanost ugroženih grupa za kupovinu osiguranja [6].

Pri tome, iako su siromašni ranjivi na efekte klimatskih promena i zbog toga zahtevaju zaštitu, nije jasno da li su oni i značajni doprinosioci klimatskih promena i da li bi promena njihovog ponašanja povezana sa programima socio-ekonomske zaštite bila efikasan ili fer metod borbe protiv efekata klimatskih promena [4].

Zbog svega navedenog potencijal socio-ekonomske zaštite kao odgovora na ove višestruke rizike postaje sve očigledniji. Ona nudi širok spektar instrumenata, kao što su gotovinski transferi, osiguranje proizvodnje, različite modele penzijskog osiguranja i garancija za zapošljavanje, koji se mogu koristiti kao podrška populaciji koja je izložena rizicima od klimatskih promena. Međutim, podaci koji pokazuju na koji način ove mere mogu pomoći onima koji su pogođeni klimatskim promenama su i dalje ograničeni. Malo pažnje se posvećuje dizajniranju instrumenata koji bi omogućili izlazak ranjivih kategorija iz siromaštva, i konačno uklonili potrebu za podrškom, kao što nije jasno i da li se oni mogu primeniti u kontekstu klimatskih promena, dinamičnog cilja za koji statične intervencije nisu uvek idealan odgovor [7].

Otpornost zajednica se nedavno pojavila kao novi narativ koji može pomoći da se različiti sektori udruže. Iako se može koristiti u integraciji socio-ekonomske zaštite, prilagodavanja klimatskim promenama i smanjenju rizika od katastrofa, potrebno je dodatno razumevanje onoga što ona jeste, i šta može i ne može da učini. Nedavne analize sugerišu da rezilijentnost nije koncept samo "za siromašne" i da jačanje otpornosti ne znači i istovremeno smanjenje siromaštva [7].

Dakle, socio-ekonomska otpornost igra važnu ulogu u dostizanju održivog razvoja, promovisanju socijalne pravde i ostvarivanju ljudskog prava na socio-ekonomsku sigurnost. Zbog toga su strategije razvoja socio-ekonomske zaštite vitalni elementi nacionalnih razvojnih strategija za smanjenje siromaštva i ranjivosti tokom celog životnog ciklusa i podrška održivom razvoju povećanjem prihoda domaćinstava, negovanjem produktivnosti, podsticanjem potražnje na domaćem tržištu, olakšavanjem strukturne transformacije ekonomije i promovisanjem prikladnog rada [3]. Povezivanje ciljeva za borbu protiv klimatskih promena i ciljeva protiv siromaštva ima zapravo potencijal da stvori moćnu sinergiju povoljnu za uspostavljanje nove ere održivih praksi uz istovremeno podsticanje povećanja prihoda i produktivnosti siromašnih [4].

U skladu sa tim postoji jasna potreba za povezivanjem strategija za razvoj socio-ekonomske zaštite, otpornosti i borbe protiv klimatskih promena na lokalnom, nacionalnom i globalnom nivou, kao što su potrebna i dalja istraživanja i novi alati za kreiranje strategija koje bi podržale zaštitu ranjivih grupa.

Ekonomska kriza može se iskoristiti za ispitivanje njenog potencijala za učenje čovečanstva na koji način ekosistemi i biodiverzitet doprinose blagostanju sada kada je virtuelna novčana ekonomija ugrožena i fizička ekonomija je ona koja održava društvo u životu. Sa druge strane, u vremenima oskudice u zemljama u razvoju sa relativno bogatim prirodnim resursima, eksploatacija ekosistema je često povećana u cilju povećanja plata i zaposlenosti [8].

Smanjenje javljanja prirodnih katastrofa i njihovih posledica naposljetku najviše zavisi od ljudskog ponašanja. Za ostvarenje ovog cilja obrazovanje je najbolji put. Dva ključna koncepta u edukaciji za smanjenje rizika od katastrofa su bitna: edukacija usmerena ka smanjenju rizika mora biti proces i ne treba da bude ograničena samo na obrazovne institucije već treba da je u vezi sa porodicom i zajednicom [9]. Obrazovanje o održivom i pametnom razvoju osposobljava populaciju da se bori za pozitivne promene u životnoj sredini i ukaže na potrebu lokalne, nacionalne i međunarodne saradnje i stalne akcije [10].

3. OSIGURANJE U FUNKCIJI ODRŽIVOG RAZVOJA

Kao nosilac aktivnosti preuzimanja rizika, upravljanja rizikom i institucionalnog investiranja, industrija osiguranja prepoznata je kao značajan instrument postizanja održivog razvoja. Međunarodni okvir za smanjenje rizika od događaja sa katastrofalnim posledicama [11], finansiranje razvoja [12], novi ciljevi održivog razvoja [13] i novi sporazum o klimatskim promenama [14] pružaju kontekst za strateško razmišljanje o politikama i partnerstvima neophodnim za ostvarivanje punog potencijala industrije osiguranja.

Društva za osiguranje i regulatorni organi identifikovali su prioritete industrije osiguranja usmerene ka održivom razvoju, za period do 2030. godine. Kao najznačajniji prioriteti istaknute su prirodne nepogode, pristup osiguranju, klimatske promene, socio-ekonomski poremećaji i dugoročna ulaganja [15]. Širom planete evidentan je sve veći broj inovacija od strane osiguravajućih kompanija, kao i inicijativa sa više zainteresovanih strana, koje efikasno koriste potencijal osiguranja u svrhu održivog razvoja putem dimenzija rizika, pristupa i investiranja.

Tokom perioda do 2000. godine inicijative industrije osiguranja usmerene ka rešavanju izazova održivog razvoja bile su vrlo ograničene. Inovativna rešenja poput mikroosiguranja, indeksnog osiguranja, osiguranja

obnovljivih izvora energije, osiguranja zelenih zgrada i vozila, praktično nisu bila dostupna na tržištu osiguranja.

Nakon 2000. godine uspostavljen je značajan broj inicijativa i programa koji promovišu sve veću ulogu osiguranja u rešavanju izazova održivog razvoja, posebno u domenu prirodnih nepogoda, smanjenja rizika od prirodnih nepogoda, pristupa osiguranju i klimatskih promena. Od industrije osiguranja očekuje se da aktivno učestvuje u globalnom programu održivog razvoja kroz preuzimanje rizika, investiranje, razmenu znanja, izgradnju kapaciteta i pružanje inovativnih rešenja [15].

Najznačajnije inicijative i programi koji promovišu nužnost aktivnog učešća industrije osiguranja su: „Consultative Group to Assist the Poor (CGAP) Working Group on Microinsurance“ (2002); „Chief Risk Officers Forum Emerging Risks Initiative“ (2005); „Munich Climate Insurance Initiative (MCII)“ (2005); „ClimateWise Principles“ (2007); „ILO Microinsurance Innovation Facility“ (2008); „Microinsurance Network“ (2009); „Access to Insurance Initiative“ (2009); „Kyoto Statement of The Geneva Association“ (2009); „The Global Insurance Industry Statement: Adapting to climate change in developing countries“ (2010); „UNEP FI Principles for Sustainable Insurance (PSI)“ (2012); „The Global Insurance Industry Statement: Building climate and disaster-resilient communities and economies“ (2013); „The Climate Risk Statement of The Geneva Association“ (2014); „ILO Impact Insurance Facility“ (2014); „PSI Statement: United for disaster resilience: The insurance industry’s statement in support of disaster risk reduction“ (2015); „G7 Initiative on Climate Risk Insurance“ (2015).

Uspostavljene inicijative i programi doprinele su podizanju svesti o rizicima i podstakle uvođenje proizvoda koji promovišu i podstiču aktivnosti orijentisane ka razvoju ekološki održivog okruženja. Ova inovativna rešenja koja se bave pitanjima životne sredine čine portfolio tzv. „zelenog“ osiguranja. „Zeleno“ osiguranje predstavlja vid finansijske zaštite koja obuhvata ekološke rizike promovišući održivi razvoj životne sredine. Dakle, osiguranje se koristi kao instrument održivog razvoja koji se bavi aktuelnim pitanjima životne sredine, uključujući klimatske promene, zagađenje i uništavanje životne sredine. Da bi ovaj vid osiguranja bio pristupačan, efikasan, prilagodljiv i održiv neophodno je uspostaviti stabilan sistem upravljanja rizikom u domenu zaštite životne sredine.

Imajući u vidu ceo spektar rizika i mogućnosti životne sredine, predložene su tri kategorije „zelenog“ osiguranja: odgovornost u oblasti zaštite životne sredine, otpornost na rizike životne sredine, održivost životne sredine [16].

Prva kategorija predstavlja vid „zelenog“ osiguranja koje pruža finansijsku zaštitu u slučaju odgovornosti za štetu pričinjenu životnoj sredini. Donošenjem Direktive o odgovornosti u oblasti zaštite životne sredine [17], 2004. godine, povećana je dostupnost ovog vida osiguranja. Direktivom je regulisana ekološka odgovornost kao i prevencija i remedijacija nastale štete u životnoj sredini. Direktiva obezbeđuje direktnu primenu principa „zagađivač plaća“, uvodi koncept „ekološke štete“ i namera u cilju sprečavanja i otklanjanja nastale štete [18].

Druga kategorija predstavlja vid „zelenog“ osiguranja koje pruža finansijsku zaštitu i povećava otpornost na rizike životne sredine, pre svega klimatske promene i prirodne nepogode. U ovu grupu spadaju proizvodi osiguranja koji pružaju finansijsku zaštitu za materijalna dobra izložena uticajima prirodnih nepogoda i klimatskih rizika. Inovativna rešenja podrazumevaju uvođenje mikroosiguranja i indeksnog osiguranja kao efikasnih mehanizama upravljanja i redukcije uticaja rizika i postizanja finansijske inkluzije.

Treća kategorija predstavlja vid „zelenog“ osiguranja koje pruža finansijsku zaštitu i promoviše ekološku održivost podstičući prelazak na ekonomiju niskog ugljenika (smanjenja emisije gasova sa efektom staklene bašte i zagađivača vazduha) i ekonomičnijeg korišćenja prirodnih resursa. U ovu grupu spadaju specifični proizvodi poput osiguranja rizika investiranja u obnovljive izvore energije, osiguranje rizika geotermalne eksploatacije, osiguranje garancije za performanse solarnih panela i vetroagregata, osiguranje tehnologije za vezivanje i skladištenje ugljenika, osiguranje zelenih zgrada, energetske efikasnosti ili štednje energije, hibridnih i električnih vozila, „pay-as-you-drive“ sistem odnosno osiguranje zasnovano na korišćenju vozila i dr.

Osim uvođenjem inovativnih proizvoda na tržište, industrija osiguranja kao značajan institucionalni investitor održivi razvoj može podržati i investiranjem u obnovljive izvore energije, održivu poljoprivredu i šumarstvo, zdravstvenu zaštitu, upravljanje otpadom, inkluzivno finansiranje, održivo upravljanje vodama i infrastrukturu otpornu na uticaje prirodnih nepogoda i klimatskih rizika.

4. ZAKLJUČAK

Promene u klimatskim uslovima stavljaju akcenat na ograničene resurse i nestabilnost u vremenskim obrascima, ukazujući na potrebu za održivim proizvodima i ponašanjem. U tom kontekstu prepoznat je značajan potencijal industrije osiguranja u rešavanju izazova održivog razvoja. Potencijal industrije osiguranja

ogleda se u uvođenju inovativnih rešenja na tržište, kao i u ulozi značajnog institucionalnog investitora. Aktivnosti društava za osiguranje usmerene su ka ublažavanju uticaja klimatskih promena i promovisanju održivosti odnosno tzv. „zelenog“ ponašanja koje bi moglo dati značajan doprinos u borbi protiv klimatskih promena. Očekivani rezultati na poboljšanju osiguranja u različitim segmentima društva, sa naglaskom na „zeleno“ osiguranje su povećanje ekonomske, ekološke i opšte sigurnosti populacije, kao i uspostavljanje portfolia investicija u održivu energiju. Važno je istaći da ove aktivnosti podržavaju ciljeve održivog razvoja i svakako su od značaja za ukupan kvalitet života populacije, težnju blagostanju (wellbeing) i doprinos globalnom zdravlju.

5. REFERENCE

- [1] Institute for Environmental Security, „*Eco-Insurance: Risk Management for the 21st Century*“, Hague, 2004.
- [2] Food and Agriculture Organization of the United Nations, „*Social Protection, Emergency Response, Resilience and Climate Change*“, FAO, Rome, 2017.
- [3] International Labour Office, „*World Social Protection Report 2017–19: Universal Social Protection to Achieve the Sustainable Development Goals*“, International Labour Organization, Geneva, 2017.
- [4] *Social Protection and Climate Change*, Available at: <http://www.social-protection.org/gimi/gess/Beijing.action?id=42> [accessed May 04 2018].
- [5] World Bank, „*Social Protection Sector Strategy Paper: From Safety Net to Springboard*“, The World Bank, Washington DC, 2001.
- [6] M. Carter, S. Janzen, „*Social Protection in the Face of Climate Change: Targeting Principles and Financing Mechanisms*“, World Bank Group, Washington DC, 2015.
- [7] C. Bene, T. Cannon, M. Davies, A. Newsham, T. Tanner, „*Social Protection and Climate Change*“, OECD publishing, Paris, 2014.
- [8] L. Braat, R. De Groot, „The Ecosystem Services Agenda: Bridging the Worlds of Natural Science and Economics, Conservation and Development, and Public and Private Policy“, *Ecosystem Services*, Vol 1, 2012, pp. 4–15.
- [9] S.Rajib et al, „*1-2-3 of Disaster Education*“, United Nations Office for Disaster Risk Reduction, Geneva, 2009.
- [10] M. Jevtić, T. Tamaš, T. Novaković, „*Značaj edukacije u smanjenju ranjivosti populacije*“. U: Prokić D, urednik. *Obrazovanje o klimatskim promenama za održivi razvoj. Zbornik radova 13. regionalne konferencije Životna sredina ka Evropi, Ambasadori održivog razvoja i životne sredine*, Beograd, 2017. (in serbian)
- [11] „*Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015 – 2030*“, Third United Nations World Conference on Disaster Risk Reduction, Sendai, 2015.
- [12] UN, „*The Addis Ababa Action Agenda on Financing for Development*“, 2015. Available at: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/69/313FFD [accessed May 04 2018].
- [13] The UN Sustainable Development Goals, Available at: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals> [accessed May 04 2018].
- [14] UNFCCC, „*The Paris Agreement*“, 2015. Available at: http://unfccc.int/files/home/application/pdf/paris_agreement.pdf [accessed May 04 2018].
- [15] United Nations Environment Programme, „*Sustainable Insurance: The Emerging Agenda for Supervisors and Regulators*“, 2017.
- [16] B. Bacani, „*A Systemic View of the insurance industry, regulation, and sustainable development*“, UNEP Inquiry/UN PSI working paper, 2014.
- [17] Direktiva 2004/35/CE Evropskog parlamenta i Saveta od Aprila 2004 o odgovornosti za ekološku štetu u vezi sa zaštitom i otklanjanjem ekološke štete, OJ L 143, 30.4.2004.
- [18] D. Radojević, „*Nova Direktiva Evropske Unije o odgovornosti u oblasti zaštite životne sredine*“. Dostupno na: <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0025-8555/2005/0025-85550502177R.pdf>